

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

Tom XIII

DARŁOWO

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. XIII

DARŁOWO

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM XIII

DARŁOWO

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SŁAWNO–DARŁOWO 2019

Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds.), *Historia i kultura Ziemi Sławińskiej*, t. 13: *Darłowo* [History and Culture of the Sławno region, vol. 13: Darłowo – the town]. Fundacja „Dziedzictwo”, Sławno 2019, pp. 327, figs 48, tables 18. ISBN: 978-83-947670-7-5. Polish texts with German summaries.

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2019

© Copyright by Authors

Na okładce: Otto Kuske, *Zamek w Darłowie*, olej. 1941, 100 × 150 cm,
Muzeum Zamek Książąt Pomorskich w Darłowie

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brigida Jerzewska*

Redaktor: *Katarzyna Muzia*

Skład i łamanie komputerowe: *Eugeniusz Strykowski*

Publikację wydano przy finansowym wsparciu Urzędu Miejskiego w Darłowie
oraz Starostwa Powiatowego w Sławnie

Wydawca/Herausgeber: Fundacja „Dziedzictwo”,
76-100 Sławno, ul. Mielczarskiego 7/5

ISBN 978-83-947670-7-5

Druk/Druck: Drukarnia „BOXPOL”, 76-200 Słupsk, ul. Wiejska 25
tel. 48 59 8424371 email: boxpol@post.pl, www.boxpol.pl

Spis treści

JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Przeszłość jako potencjał – wprowadzenie</i>	7
KACPER PENCARSKI (Słupsk), <i>Źródła do dziejów Darłowa w latach 1800–1945 w archiwach polskich i niemieckich. Przegląd zawartości informacyjnej akt</i>	17
RAFAŁ WITKOWSKI (Poznań), <i>Kartuzi w Darłowie i ich związki z otoczeniem</i>	63
WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), WIESŁAW MAŁKOWSKI (Warszawa), LIDIA WRÓBLEWSKA (Darłowo), <i>Klasztor kartuzów w Darłowie: perspektywa kartograficzno-teledetekcyjna i jej nieoczywistość</i>	83
NATALIA NAMIEL, WACŁAW FLOREK, MAREK MAJEWSKI (Słupsk), <i>Zmiany sieci rzecznej w okolicach Darłowa w świetle analiz materiałów kartograficznych</i>	107
EWA GWIAZDOWSKA (Szczecin), <i>Rozwój urbanistyczny Darłowa do 1945 roku w świetle dawnych planów miasta</i>	125
KONSTANTY KONTOWSKI (Darłowo), <i>Widoki Darłowa do 1945 roku</i>	147
JADWIGA KOWALCZYK-KONTOWSKA (Szczecinek), <i>Kościoty Darłowa. Funkcje i znaczenie średniowiecznej architektury sakralnej</i>	179
KRYSTYNA RYPNIEWSKA (Koszalin), <i>Oszklenie i witraże w zabytkowych kościołach Darłowa</i>	211
JÓZEF LINDMAJER (Słupsk), <i>Zapiski o ludności Darłowa w dobie nowożytnej ze szczególnym uwzględnieniem drugiej połowy XVIII wieku</i>	227
RAFAŁ WITKOWSKI (Poznań), <i>Karl Wilhelm Rosenow i jego związki z muzeum w Darłowie</i>	259
ZBIGNIEW SOBISZ, KRZYSZTOF STRZAŁKOWSKI, EWA SZMYT (Słupsk), <i>Dendroflora terenów zieleni Darłowa</i>	269
JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Zestawienie publikacji w serii Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej</i>	301
Indeks osób i nazw osobowych	313
Lista adresowa autorów	325

Kartuzi w Darłowie i ich związki z otoczeniem

RAFAŁ WITKOWSKI (Poznań)

Wprowadzenie

W historii każdej wspólnoty zakonnej wskazać można kilka wyraźnie odmiennych okresów jej dziejów. Są one zbieżne z historią większości innych klasztorów, choć w poszczególnych przypadkach różny jest czas ich trwania (Lawrence 2005). W początkowej fazie istnienia klasztoru, w historiografii często nazywanej okresem „zakorzeniania się”, większość wysiłków zakonników oraz ich benefaktorów skupiała się wokół budowy kościoła i klasztoru oraz organizacji materialnych i prawno-ekonomicznych podstaw życia zakonnego. Kontakty zakonników z otoczeniem w tej pierwszej fazie skupiały się na osobie fundatora (niekiedy jego rodziny lub kręgu dworskiego) oraz na określonej grupie rzemieślników, którzy zaangażowani byli w budowę kompleksu klasztorowego. Często rzemieślnicy pochodzili z odległych stron, a ich umiejętności zdobyte w jednym miejscu wykorzystywane były w innym.

Po fazie „zakorzenienia się” przychodził okres nawiązywania coraz intensywniejszych kontaktów z bezpośrednim otoczeniem i rozszerzania kręgów wzajemnego oddziaływania. W tej fazie malało znaczenie fundatora i jego rodziny, pojawiały się inne grupy społeczne, które często zastępowały lub uzupełniały fundatora w jego obowiązkach i prawach. Po ustabilizowaniu się sytuacji materialnej klasztor w naturalny sposób nawiązywał kontakty gospodarcze z sąsiadującym miastem i innymi ośrodkami handlowymi. Taki równomierny i stały rozwój pozycji klasztoru był przerywany przez naturalne kataklizmy i wydarzenia losowe (np. powodzie, burze, powodzie) lub wydarzenia polityczne (wojny), a na horyzoncie pojawiały się inne grupy benefaktorów.

W schyłkowej fazie istnienia klasztoru często odnotować można zjawiska gwałtowne i nagle, będące przejawem agresji wobec wspólnoty klasztornej, a dawni benefaktorzy stawali się wrogami życia zakonnego (por. Rymar 1971, 1996, 2002a, 2010a, 2010b).

Specyfika życia zakonnego, do której zaliczyć można w kontekście dziejów średniowiecznych fakt, że w murach klasztoru przebywali ludzie piśmienni, zrodziła dwa rodzaje źródeł często uzupełniających się: nekrologi klasztorne oraz księgi uposażeń. Wśród średniowiecznych wspólnot zakonnych z Pomorza Zachodniego klasztor kartuzów w Darłowie znajduje się w sytuacji szczególnej, albowiem opublikowany został zarówno nekrolog klasztorny, jak i księga uposażeń tego klasztoru.

Nekrolog jest jednym z podstawowych źródeł umożliwiających dogłębne poznanie przeszłości danej wspólnoty religijnej (klasztoru, opactwa itp.). Wpisywano do niego informacje o zmarłych zakonnikach, a także dobroczyńcach i osobach pozostających w bliskich kontaktach z daną wspólnotą, często wywodzących się z różnych stanów społecznych. Księga uposażeń (nazywana niekiedy księgą nadań lub księgą beneficjów) zawierała nie tylko wykaz osób, sum pieniężnych lub dóbr materialnych ofiarowanych danemu klasztorowi, ale także ułatwiała prowadzenie działalności gospodarczej przez klasztor. Biorąc pod uwagę niezwykle bogaty zbiór informacji zawartych w tych źródłach, ich opracowanie i przekład na język polski, wydają się wskazane dla głębszego poznania przeszłości regionu. Podobne idee przyświecały wydawcom polskiego przekładu cysterskiej kroniki, napisanej przez opata cysterskiego Stanisława (1330–1356), który rezydował w opactwie w Oliwie pod Gdańskiem (Śliwiński 2008).

Innym przykładem popularyzacji wiedzy może być udostępnienie szerszemu gronu odbiorców kroniki protestanckiej parafii w Darłowie z lat 1891–1926. Składa się ona z dwóch części. Pierwszą napisał ówczesny pastor Friedrich Karl Leesch (1891–1913), a drugą jego następca pastor Gottfried August Franz Nebel (1914–1926) (Kalicki 2009). W kronice opisano życie miasta, którego struktura społeczna i etniczna zmieniła się radykalnie. Dzięki takim inicjatywom oryginalne teksty historyczne, dostępne początkowo tylko dla wąskiego grona historyków, mogą stać się powszechnym elementem budującym tożsamość historyczną i kulturową mieszkańców regionu.

1. Nekrolog kartuski i jego losy

Jak wspomniałem, z obszaru średniowiecznego Pomorza zachowały się nieliczne nekrologi klasztorne. Badania nad pomorskimi źródłami nekrologicznymi zapoczątkował Friedrich Ludwig Karl von Medem

(1799–1885), który w 1835 roku ogłosił drukiem kalendarz z zapiskami nekrologicznymi kapituły katedralnej w Kamieniu (Medem 1835; też Rymer 2002b: 95–151). W 1877 roku Rodgero Prümers (1852–1921) opublikował kalendarze z nekrologami dwóch klasztorów cysterskich: w Kołbaczu (Prümers 1877: 467–496) i w Neuenkamp (Prümers 1877: 499–518). Informacje o kalendarzu kościelnym biskupstwa kamieńskiego Hermann Grotenfend (1845–1931) włączył do swego obszernego studium o średniowiecznej i wczesnonowożytnej chronologii z obszaru Rzeszy Niemieckiej (Grotenfend 1892: 79–82; zob. uwagi krytyczne – Jensen 1933–1936).

Nekrolog z klasztoru kartuzów w Darłowie¹ jest tym cenniejszy, ponieważ zawiera także zapiski z kalendarza liturgicznego, jaki używany był na obszarze diecezji kamieńskiej w średniowieczu. W początkach XVI wieku wydano dwukrotnie brewiarz kamieński (*Breviarium Caminense* – po raz pierwszy w 1505 roku we Frankfurcie nad Odrą i po raz drugi w 1521 roku w Bazylei), gdzie zamieszczono także zapisku o kalendarzu liturgicznym (por. Weidenbach 1855; Grotenfend 1898: 79–82; Włodarski 1957: 140–145; Jansen 1933–1936). Wydaje się jednak, że nekrolog kartuski zawiera wcześniejszą wersję kalendarza liturgicznego, używanego w diecezji kamieńskiej przed początkiem XVI wieku (Rymar 2002b)².

Nekrolog kartuski wpisany był do średniowiecznego kodeksu zawierającego również „Księgę uposażeń” (*Liber beneficiorum*), której pełne wydanie zapowiadał już w 1876 roku Hugo Lemcke (1835–1925) (Solarska 2001) na łamach czasopisma „Baltische Studien”³. W tymże roku Lemcke wydał kalendarz i nekrolog kartuzów darłowskich (Lemcke 1875, 1919), który został przedrukowany blisko pół wieku później w wydaniu *Liber beneficiorum* tego klasztoru, choć, biorąc pod uwagę liczbę korekt, dzieło to powinno mieć dwóch wydawców (Lemcke 1919: 155–168)⁴.

¹ O różnych aspektach dziejów kartuzji darłowskiej por. Witkowski 2011 (tam wcześniejsza literatura), 2004.

² E. Rymar przedstawił uwagi krytyczne oraz reedycję kalendarza diecezjalnego; do tej pory wykorzystywano kalendarz liturgiczny zapisany w kartuskim nekrologu w badaniach nad rekonstrukcją późnośredniowiecznego kalendarza używanego w diecezji kamieńskiej, ale zupełnie niezagospodarowanym obszarem badań pozostaje porównanie kartuskiego kalendarza z innymi kartuskimi kalendarzami znanymi z Europy Środkowej z tego okresu.

³ Wydaje się, że Hugo Lemcke nie był pierwszym historykiem, który zamierzał wydać ten rękopis, albowiem wyraźnie zapowiadał to już Friedrich Wilhelm Barthold (1842: 552): *Die nähere Beschreibung des Codex, dessen Veröffentlichung ich auf den Rath des verewigten Dr. Klempin unternommen, behalte ich mir ebenfalls bis zu der gedachten Gelegenheit vor.*

⁴ Tam także na s. XXXIII–XXXIV uwagi krytyczne i poprawki do wydania Lemckego, jakie przygotował Otto Grotenfend; por. reedycję tekstu łacińskiego w Witkowski 2012.

Rękopis zawierający „Księgę uposażeń” (*Liber beneficiorum*) oraz nekrolog powstał w klasztorze kartuskim w Darłowie. Uwzględniając charakter obu dzieł oraz specyfikę życia zakonnego, można przyjąć, że rękopis ten został zapoczątkowany tuż po osiedleniu się zakonników w Darłowie, tj. w 1407 roku, ale najwcześniejsza datowana zapiska w nekrologu pochodzi dopiero z 24 stycznia 1430 roku. Wcześniejsze zapiski pochodzą z „Księgi uposażeń”, ale niestety dokładna analiza kodykologiczna rękopisu nie jest możliwa, albowiem nie wiadomo, gdzie znajduje się obecnie.

Po kasacie kartuzji rękopis trafił do prywatnych zbiorów Johanna Carla Conrada Oelrichsa (1722–1799), który przebywał w Szczecinie w latach 1752–1773. Wykładał tam prawo w gimnazjum akademickim, zbierając jednocześnie obszerne materiały do swoich prac historycznych o przeszłości Pomorza i Brandenburgii. Poszukiwał informacji do prac dotyczących historii Pomorza, rozwoju prawa pomorskiego, drukarstwa, rodziny książęcej czy reliktyw języka słowiańskiego używanego jeszcze w końcu XVIII wieku na Pomorzu. Prawdopodobnie wówczas wszedł w posiadanie rękopisu. Ten wybitny uczony, z pewnością zasługujący na dokładniejsze opracowanie, zgromadził imponujący księgozbiór, który po śmierci Oelrichsa, wraz z innymi jego rękopisami, trafił do księgozbioru gimnazjum Joachimsthal w Berlinie (Wendt 2004; Erb 2013). Wydany drukiem dwutomowy katalog biblioteki Johanna Carla Conrada Oelrichsa zawierał książki drukowane, ale Hugo Lemcke podał, że w katalogu rękopisów Oelrichsa znajdował się manuskrypt nr 9, w którym zamieszczono *Liber beneficiorum* oraz nekrolog (*Nr 9 der Mss in quarto der bibliotheca Oelrichsiana*).

Zanim rękopis trafił w posiadania Oelrichsa, musiał znajdować się w rękach Johanna Christiana Schöttgena (1687–1751) (Gautsch 1878: 348; Eigenwill 1987: 71), który wykorzystał go w swoim artykule o kartuzji darłowskiej. Wykształcony na uniwersytecie w Lipsku, gdzie zgłębiał teologię i języki orientalne, pracował później jako rektor szkoły gimnazjalnej we Frankfurcie nad Odrą (1716–1719), a następnie jako profesor w Collegium Groeningianum w Stargardzie (1719–1727). Tam wydawał bodaj pierwsze na Pomorzu czasopismo historyczne pt. „Altes und neues Pommerland”⁵. W 1721 roku ukazały się trzy jego tomy, a w roku następnym dwa. Od roku 1728 aż do śmierci w 1751 roku pracował w Gymnasium zum Heiligen Kreuz w Dreźnie. Swoje naukowe zainteresowania skupiał na historii Saksonii. W pierwszym tomie wspomnianego czasopis-

⁵ *Altes und neues Pommerland, oder gesammelte Nachrichten von verschiedenen zur pommerschen Geschichte gehörigen Stücken*, Bd. 1–5, Stargard in Pommern 1721–1722.

ma „Altes und neues Pommerland” Schöttgen zamieścił artykuł o dziejach kartuzji w Darłowie.

Johann Oelrichs w jednym ze swoich dzieł, zatytułowanym *De Pomeraniae ducum Rugiaeque principum sepulcris libellus...*, wydanym w Rostoku w 1759 roku, wskazał miejsca pochówku pomorskich władców. W jego spisie jedynym pochowanym w kartuzji darłowskiej (*Rugenwaldiae in Carthusia*) był książę Bogusław IX (albo inaczej XI), zmarły w 1448 roku. W kościele zamkowym (*in templo arcis*) spocząć mieli: (1) król Eryk I, władca Danii, Szwecji i Norwegii (zm. w 1459 roku), (2) Jadwiga, córka Henryka, księcia Brunszwiku (zm. w 1650 roku) oraz (3) Elżbieta, żona księcia Bogusława XIV (zm. w 1653 roku). Johann Oelrichs nie powoływał się jednak na jakiegokolwiek konkretne źródła, na podstawie których przygotował swoje zestawienie.

W 1937 roku nowy wykaz miejsc pochówku członków pomorskiej rodziny książęcej opublikował Martin Wehrmann (1861–1937) (Wehrmann 1937: 107). Kartuzję jako miejsce spoczynku (*Marienkrön. Kloster bey Rügenwalde*) wskazał dla pięciu członków rodu: (1) Adelajdy, córki księcia Ernesta z Braunschweigu (zm. 3 maja 1406 roku) (Lemcke 1919: 10, nr 124), (2) Bogusława IX, syna księcia Bogusława VIII (zm. 7 grudnia 1446 roku) (Lemcke 1919: 167); (3) Aleksandry, córki księcia Bogusława IX (zm. w 1451 roku) (Lemcke 1919: 90, nr 1455), (4) Marii, córki księcia Ziemowita Mazowieckiego (zm. 18 lutego 1454 (?) roku) (Lemcke 1919: 157) oraz (5) Kazimierza, syna księcia Eryka II (zm. między 8 a 15 września 1474 roku) (Lemcke 1919: 108, nr 1802). Dwukrotnie powołał się na notki z nekrologu kartuskiego (w przypadku księcia Bogusława IV i Marii, córki księcia Ziemowita Mazowieckiego), a trzykrotnie na zapiski w *Liber beneficiorum*. Wydaje się, że Martin Wehrmann oparł swoje przypuszczenia na nie zawsze przemyślanych przesłankach, albowiem w *Liber beneficiorum* nie znajdziemy żadnej wzmianki o pogrzebie Adelajdy, Aleksandry i Kazimierza w murach kościoła klasztornego, a jedynie o donacjach na rzecz kartuzów. W nekrologu kartuskim, cytowanym przez Wehrmanna w drugim wydaniu, odnotowano śmierć Marii, ale również bez jakiegokolwiek sugestii o jej pochówku w kościele klasztornym. Jedynym władcą pomorskim, którego miejsce pogrzebu zostało dokładnie stwierdzone w nekrologu kartuskim, jest książę Bogusław IX. Wymieniając jego zasługi dla klasztoru, stwierdzono, że został pochowany w kartuzji (*Obiit illustrissimus princeps dux Bugslaus dominus huius terre nobiscum sepultus* [podkr. RW]). Jego śmierć nastąpiła 7 grudnia 1446 roku. Zwyczajowe zapiski kommemoracyjne w nekrologu albo w księdze uposażeń o śmierci władców danej ziemi nie muszą być tożsame ze wskazywaniem miejsca pochówku, ale trudno wyjaśnić, dlaczego

sami kartuzi mieliby „ukrywać” fakt, że w murach ich kościoła (kartuzji (?)) pochowany został władca księstwa. Wydaje się, że jedynym władcą pomorskim, który z pewnością spoczął w kościele klasztorным był książę Bogusław IX (Rymar 1975, 1983, 2005).

Jak wspomniałem, Hugo Lemcke opublikował nekrolog kartuski dwukrotnie. Nie są to jednak edycje takie same. W pierwszym wydaniu nekrologu, zamieszczonym w czasopiśmie „Baltische Studien”, Lemcke opuszczał oznaczenia skrótu *O.* (= obiit), wpisywane bez imienia ofiarodawcy. Oznaczał on osobę, która poczyniła na rzecz kartuzji pewne nadania, ale nie zapisywano jej imienia, najczęściej dlatego, że pochodziła z niższych warstw społecznych. W drugim wydaniu takie adnotacje pojawiają się, a każdego miesiąca w kartuskim nekrologu zapisano około 50 takich skrótów. Niekiedy zapiski w poszczególnych dniach składają się tylko z zapisanych „o”, jak np. 11 stycznia (Lemcke 1919: 155) czy 7 kwietnia (Lemcke 1919: 158). Kilka razy w drugiej edycji, zamieszczonej razem z *Liber beneficiorum*, Hugo Lemcke (czy raczej Otto Grotefend (?)) zmieniali przypisy, na przykład przypis dotyczący wpisu pod datą 31 marca, nadający mu nieco inną formę stylistyczną czy dodający opuszczone słowa w pierwszym wydaniu. Pod datą 17 maja w drugim wydaniu dopisano nazwisko: *Katherina Wolders* (Lemcke 1919: 160). W pierwszym wydaniu Lemcke opuścił pod datą 9 lipca zapis: *Dominica proxima post octauas visitationis erit dedicatio huius ecclesie* (Lemcke 1919: 161). W drugiej edycji Lemcke stosował odmienny zapis nazw miejscowych, np. *Treptou* zamiast *Treptow* (jak w pierwszym wydaniu).

2. Parę uwag o treści nekrologu kartuskiego

W nekrologu zamieszczano imiona zmarłych członków konwentu, dzięki czemu z różnych form zapisu można ustalić ich miejsce we wspólnocie lub wręcz przynależność do zakonu. Każde z pojęć: *pater* (ojciec), *frater* (brat), *conversus* (konwers), *oblatus* (oblat), *donatus* (donat), *prebendarius* (prebendarz), *hospes* (gość), *hospes secularis* (świecki gość) oznacza osoby o nieco odmiennych pozycji prawnej wśród kartuzów. Dla przykładu, termin *pater* zarezerwowany był dla zakonników, którzy mieli święcenia kapłańskie, a *frater* dla zakonnika bez święceń kapłańskich. Niżej w hierarchii klasztornej znajdowali się konwersi, oblaci oraz donaci, którzy nosili nieco inne habity, nie byli zobligowani do uczestnictwa we wszystkich modlitwach, a większość czasu poświęcali na zabezpieczenie materialnego bytu kartuzji. Trzy ostatnie grupy oznaczają *de facto* osoby świeckie, ale związane z kartuzją osobistymi przyrzeczeniami

(*promissio*), a nie ślubami (*professio*). Zwyczajowo pewne zawody lub funkcje określone były stosownym przymiotnikami, np. jeśli zapisywano imię konwersa (*conversus*), to był on zawsze określany mianem *utilis* (pożyteczny).

Oprócz władców ziemi w nekrologach zapisywano imiona możnych i przedstawicieli duchowieństwa diecezjalnego. Zastanawia brak imion lokalnych biskupów, oprócz jednego, który zatwierdził jedno nadanie, ale za to pojawiły się imiona papieży. Wśród benefaktorów klasztoru wymieniono mieszczan z miast nadbałtyckich (Gdańsk, Lubeka, Koszalin, Słupsk, Gryfia). Niektórzy z nich odegrali istotną rolę, jak np. Henryk *de Sundis*, który ufundował kościół i refektarz. Każdego roku do kartuzji w Darłowie docierała tzw. karta kapituły generalnej, w której zapisywano imiona przyjętych do modlitw zakonu władców i możnych benefaktorów. W ten sposób do darłowskiego nekrologu trafiły imiona dobroczyńców całego zakonu, np. królowa francuska Joanna czy sławny kartuski kardynał Nicolo Albergati. Często pojawiały się także imiona rodziców czy rodzeństwa darłowskich kartuzów, a nade wszystko nazwiska darłowskich (i pomorskich) mieszczan i duchowieństwa, którzy tworzyli bezpośredni krąg dobroczyńców kartuskich. Nekrolog zawiera także informację o dacie świętowania rocznicy poświęcenia kościoła: *w najbliższą niedzielę po oktawie Nawiedzenia będzie [święto] poświęcenia tego kościoła*.

Pełniejszy zbiór informacji o kręgu oddziaływania darłowskich kartuzów będzie możliwy dopiero po zestawieniu zapisów z nekrologu i „Księgi uposażeń”. Przekład tego drugiego dzieła ukaże się w 2020 roku.

3. Nekrolog kartuzji *Domus Coronae Mariae* w Darłowie

W niniejszym tłumaczeniu nekrologu pominąłem zapiski z kalendarza klasztornego, albowiem zostały one wyczerpująco omówione przez Edwarda Rymara (2002b). Liczby podane w nawiasach kwadratowych odnoszą się do numeracji stron w pierwszym wydaniu nekrologu (Lemcke 1875).

[119]

5 Styczeń

Zmarł Euert Kunow. Zmarł Jan Weneri ze swoją żoną. Zmarł brat Jakub, konwers tego domu.

7 Styczeń

Zmarł Jerzy, przeor tego domu. Zmarł Claus Bandemer. Zmarł Jurgen Krummel. Zmarł Berndt van dem Bernde z Lubeki.

8 Styczeń

Zmarł ksiądz Klemens, pleban w Lubawie⁶. Zmarł Henryk Ceruentyn z Lubeki.

15 Styczeń

Zmarł Claus Zasse z żoną i córką w roku [14]78. [120]

17 Styczeń

Tricennarium⁷ za księdza kardynała Thailaranda z Perigeux⁸. Zmarł ksiądz Mikołaj Kope, archidiakon. Zmarł Mikołaj Lemmeke, mnich.

24 Styczeń

Zmarł Henning Sluter, jeden z pierwszych dobrodziei naszego klasztoru oraz Tybbe, jego żona⁹.

31 Styczeń

Zmarł ksiądz Kasper kapłan, jego brat Albert i jego syn Albert, zwani Getzkowen, rycerze wasalni z Prus¹⁰. [121]

3 Luty

Zmarła Vringhuuische z Trzebiatowa. Zmarł Piotr Struuink z Gdańska z żoną.

5 Luty

Wspomnienie księżnej Adelajdy, fundatorki tego domu¹¹.

9 Luty

Zmarł brat Jan Gruter, konwers z Arnsboke¹², który tutaj zbudował dwa kamienne eremy i wyświadczył wiele innych dobrych uczynków. Zmarł pan Jan Leue z Gdańska, który darował klasztorowi 47 grzywien pruskich.

11 Luty

Zmarł przewielebny książę [i] pan Bogusław¹³, książę tej ziemi, z żoną swoją Zofią¹⁴, fundator tego domu, wraz ze wspomnianą wyżej swoją matką Adelajdą. Zmarł Marcin Strelow, pleban w Darłowie.

⁶ Lubawa (niem. Lubau), w oryginale *Lupaue*, miasto w Prusach.

⁷ *Tricenarium* – trzydzieści mszy odprawianych codziennie w intencji zmarłego; por. Cange 1887: kol. 179c.a.

⁸ Prawdopodobnie Raimond de Pons, kardynał i biskup Perigeux (*Petragoricensi*) w latach 1220–1233.

⁹ Patrz pod rokiem w 1430 w „Księdze uposażeń”.

¹⁰ Prusy, tutaj w znaczenia ziemie pomorskie pozostające pod rządami zakonu krzyżackiego.

¹¹ Adelajda, córka księcia Ernesta z Braunschweig-Grubenagen, żona księcia Bogusława V od 1362 roku, zmarła 3 maja 1406 roku.

¹² Kartuzja *Domus Templi Mariae* założona w 1397 roku w Ahrensböck w prowincji Schleswig-Holstein.

¹³ Bogusław VIII, książę pomorski, zmarł w 1418 roku.

¹⁴ Zofia, żona księcia Bogusława VIII, zmarła prawdopodobnie w 1448 roku.

14 Luty

Zmarł pan Henryk Ketlist, który wraz ze swoim bratem Arnoldem ofiarował IX grzywien czynszu, co zatwierdził ksiądz biskup. Zmarł Hintze Ketlist, ojciec tych braci. [122]

18 Luty

Zmarła księżna pani Maria¹⁵ i jej niezamężna córka Aleksandra¹⁶. Zmarł ojciec Piotr Detloui, mnich i profes tego domu.

20 Luty

Zmarł najprzewielebniejszy w Chrystusie ojciec i pan, papież Marcin V¹⁷.

23 Luty

Zmarł papież Eugeniusz¹⁸.

25 Luty

Zmarł ojciec Jan Moldenhauer mnich tego domu [i] profes.

26 Luty

Zmarł pan Mikołaj Zwartekop.

1 Marzec

Tricennarium za panią Joannę, królową Francji¹⁹.

3 Marzec

Zmarł ojciec Grzegorz, przeor tego domu.

4 Marzec

Zmarł ojciec Hartung, niegdyś rektor tego domu. Zmarł Eberhard Alstede, obywatel miasta Gdańska, który wyświadczył nam dobrych uczynków. [123]

6 Marzec

Zmarł brat Maciej, konwers tego domu. Zmarł pan Herman Czarenstorp, Claus Westual i Jakub Berlyn ze Słupska.

10 Marzec

Zmarł brat Mikołaj Suleke, konwers tego domu.

11 Marzec

Zmarł Piotr Kokemester w Kołobrzegu. Zmarł pan Jakub Smarzowe. Także zmarł ksiądz Mikołaj Netzel, pleban w Kołobrzegu.

12 Marzec

Zmarł ojciec Stefan, mnich [i] profes tego domu.

¹⁵ Maria, córka księcia Ziemowita Mazowieckiego, od 1433 roku żona księcia Bogusława IX, zmarł 1 lutego (?) 1453 roku.

¹⁶ Aleksandra, córka księcia Bogusława IX i Marii, zmarła po 1451 roku.

¹⁷ Papież Marcin V rządził w latach 1417–1431.

¹⁸ Papież Eugeniusz IV zmarł w 1447 roku.

¹⁹ Joanna I z Nawary (ur. 1271, zm. 4 kwietnia 1305), królowa-regentka Nawary i królowa Francji, była córką króla Henryka I z Nawary i Blanche z Artois.

- 13 Marzec
Zmarł ojciec Jakub, mnich [i] profes tego domu.
- 16 Marzec
Zmarł Hans Karith, nasz gość²⁰ w Kołobrzegu z żoną.
- 17 Marzec
Zmarł brat Hartman, konwers tego domu.
- 18 Marzec
Zmarł ojciec Jan, senior [i] mnich tego domu.
- 19 Marzec
Zmarł ojciec Bartłomiej Pressir, senior, profes i przeor tego domu. [124]
- 25 Marzec
Zmarł papież Mikołaj V²¹. Zmarł Mildes, donat tego domu.
- 31 Marzec
Zmarł Nitze Bertelt z żoną Gertrude, rodzice brata Jakuba. W szpitalu przy kościele św. Jerzego zmarł Claus Smid²².
- 2 Kwiecień
Zmarł ojciec Henning Plaw, mnich [i] profes tego domu. [125]
- 11 Kwiecień
Zmarła wielbicielka naszego klasztoru Kunne, żona pana Wolteri Oldach²³ z Gdańska, wcześniej żona Piotra de Water, którzy wiele dóbr przekazali naszemu domowi w czynszach i w innej formie. Zmarł Michał Rogghenpan.
- 16 Kwiecień
Zmarł brat Jan Stuue, konwers tego domu.
- 17 Kwiecień
Zmarł ojciec Stanisław Lepel, profes tego domu. Zmarł Ghert Lepel i jego żona Małgorzata, rodzice tegoż Stanisława, z synem.
- 23 Kwiecień
Zmarł brat Jan, syn młynarza²⁴, donat w Prusach.

²⁰ W tekście łacińskim wyraz *hospes* oznaczał osobę świecką, która przekazywała na rzecz klasztoru swój majątek w zamian za określone świadczenia (głównie żywność).

²¹ Papież Mikołaj V rządził w latach 1447–1455.

²² Zapiska ta została umieszczona na poprzednio wymazanej; Hugo Lemcke odczytał jeszcze wcześniejszą zapiskę: [...] *Albertus Rodenborgh* [...] *pater extitit domus in Arnsboeken eciam multa bona fecit domui nostre; apud S. Georgium*; kościół św. Jerzego został zbudowany w XV wieku na Przedmieściu Wieprzańskim poza murami miejskimi jako budowla gotycka jednonawowa, wchodząca w skład dawnego szpitala św. Ducha dla trędowatych (por. Kowalczyk-Kontowska w tym tomie).

²³ Walter Oldach był rajcą rady miejskiej Gdańska od 1416 roku, zmarł w 1438 roku; por. Simson 1913: 177.

²⁴ W tekście łacińskim *Johannes Molendinatoris*.

24 Kwiecień

Zmarł Hans Tenghele w Koszalinie z żoną Małgorzatą.

25 Kwiecień

Tricennarium za pana Amblarda, biskupa Maurienne²⁵.

27 Kwiecień

Zmarł pan Jan Ghize, prebendarz. Zmarła pani Lenzyńska w Słupsku.

29 Kwiecień

Zmarł Piotr Czymmeke ze swoimi rodzicami. [126]

2 Maj

*Zmarł Lambert, mnich [i] profes tego domu. Zmarł pan Jan Hilghe-
man burmistrz w Gryfii ze swoją żoną Mechtildą, za sprawą których
otrzymaliśmy 40 dukatów angielskich²⁶.*

4 Maj

Zmarł Henning Zantze i jego syn Henning.

8 Maj

Zmarł brat Swantes, donat tego domu.

9 Maj

*Zmarł najprzewielebniejszy w Chrystusie ojciec [i] ksiądz Mikołaj,
kardynał św. Krzyża w Rzymie, pochodzący z naszego zakonu²⁷.*

10 Maj

Zmarł Tilze Scherersche.

11 Maj

*Zmarł ojciec Mikołaj Bale, prokurator i profes tego domu. Zmarł brat
Ertmar, konwers tego domu.*

12 Maj

Zmarł Arnd Bakker w Gdańsku z żoną. [127]

13 Maj

*Zmarł ksiądz Jan Molitoris, niegdyś prepozyt w Koszalinie. Na po-
czątku istnienia naszego klasztoru ofiarował nam czynsz ośmiu dukatów
angielskich.*

15 Maj

Zmarł ojciec Henning Becowe, prokurator tego domu.

31 Maj

Zmarł Ludeke Went, donat tego domu. [128]

²⁵ Amblard d'Entremont, biskup Maurienne, fundator kartuzji w Currière w 1296 roku.

²⁶ Greifswald, miasto w Meklemburgii; por. Lemcke 1919: nr 428, 497.

²⁷ Niccolo Albergati, ur. w 1357 roku w Bolonii, wstąpił do zakonu kartuzów w 1394 roku; został mianowany biskupem Bolonii, a później kardynałem w 1426 roku, zm. 9 maja 1443 roku w Sienie.

- 5 Czerwiec
Zmarł Gerard Stulmaker, przeor i senior, profes tego domu.
- 9 Czerwiec
Zmarł ksiądz Henryk Zabelli, kapłan w Gryfii, który ofiarował nam czynsz. W dniu jego wspomnienia konwent otrzymuje wino na pocieszenie²⁸.
- 16 Czerwiec
Zmarł Merten Tegheler, oblat tego domu. Zmarł Mikołaj Wuczech, donat tego domu. Zmarł Stefan Klunder, donat tego domu.
- 20 Czerwiec
Zmarli pewni benefaktorzy. Zmarł pewien kapłan w Koszalinie ze swoimi [najbliższymi].
- 22 Czerwiec
Zmarł Jan Halfridder, burmistrz w Gryficach, i jego żona Gerta. [129]
- 24 Czerwiec
Zmarł brat Jan Were, konwers tego domu.
- 2 Lipiec
Zmarł ksiądz Teodoryk Went, prepozyt w Kołobrzegu.
- 5 Lipiec
Zmarł ojciec Jan Zeleghe, przeor tego domu.
- 9 Lipiec
Zmarł Piotr, donat tego domu.
- 10 Lipiec
Zmarł brat Rudolf, konwers profes tego domu, który był bardzo użyteczny w wielu sprawach. Zmarł Claus Wulff, burmistrz w Darłowie z żoną. Zmarł Hermen Strellyn z żoną. Zmarł Jan Bantzyn z żoną. [130]
- 14 Lipiec
Zmarł Merten Eddeler ze Słupska.
- 16 Lipiec
Zmarł Hintze Streuelowe i jego żona Mette.
- 19 Lipiec
Zmarł ojciec Henryk Plaue, przeor tego domu.
- 20 Lipiec
Zmarł Jan, donat tego domu.
- 24 Lipiec
Zmarł brat Tydeman, konwers tego domu.
- 26 Lipiec
Zmarł papież Paweł II²⁹. Zmarł papież Innocenty VIII³⁰. [131]

²⁸ Henry Sabell; por. Lemcke 1919: nr 430, 509, 1788.

²⁹ Papież Paweł II, zm. 1471 roku.

³⁰ Papież Innocenty VIII rządził w latach 1484–1492.

30 Lipiec

Zmarła Elżbieta, żona Jana Słefa w Kołobrzegu.

31 Lipiec

Zmarł Laffrentz Ketelhut w Trzebiatowie³¹ z żoną.

6 Sierpień

Zmarł papież Kalikst³².

11 Sierpień

Zmarł brat Henryk Koel, konwers tego domu, przebywając wówczas w nowicjacie. Ofiarował nam swój testament.

14 Sierpień

Zmarł papież Pius II³³. Zmarł Joachim, donat tego domu. [132]

16 Sierpień

Zmarł ojciec Seweryn, przeor i profes tego domu.

17 Sierpień

Zmarł ojciec Teodoryk, przeor tego domu.

18 Sierpień

Zmarł brat Jan Plate, konwers tego domu. Zmarł papież Aleksander VI³⁴.

19 Sierpień

Zmarł papież Sykstus IV³⁵. Zmarł Tidericus donat tego domu, był przydany, od niego otrzymaliśmy około 70 grzywien w Szczecinie.

21 Sierpień

Zmarł Hans Zuwe, oblat tego domu.

24 Sierpień

Zmarł Jan Streuelow, mnich i profes tego domu. Zmarł Jakub Rogghenpan z żoną. Zmarł Henryk Westual, nasz gość³⁶ w Sławnie.

26 Sierpień

Zmarł ksiądz Mikołaj Panstorp, prebendarz i wielki dobrodziej tego domu.

27 Sierpień

Zmarł brat Bernard, konwers profes tego domu, który służył naszemu klasztorowi w wielce użyteczny sposób. Zmarł ojciec Piotr, przeor tego domu. [133]

³¹ Treptow (Trzebiatów), miasto na Pomorzu.

³² Papież Kalikst III rządził w latach 1455–1458.

³³ Papież Pius II, zm. W 1464 roku.

³⁴ Papież Aleksander VI rządził w latach 1492–1503.

³⁵ Papież Sykstus IV rządził w latach 1471–1484.

³⁶ W tekście łacińskim *hospes noster*.

31 Sierpień

Zmarł Mikołaj Welant z Królewca, Marek sołtys w Siedlcach³⁷, Ertmund i Brugghentredersche w Gdańsku. Zmarł Claus Langhe, oblat tego domu. Zmarł w Lubece Hermen van der Linden z żoną.

1 Wrzesień

Zmarła Elżbieta, żona Vritzen w Trzebiatowie.

2 Wrzesień

Zmarł pan Herman Krolow.

5 Wrzesień

Zmarł ksiądz Jan Boytin, pleban w Łobzie. Pamięć niech będzie zachowana o jego rodzicach i jego rodzie.

7 Wrzesień

Zmarł Tilse Buschen w Świdwinie³⁸. Zmarł Jan Kusslyn ze swoją żoną i synem.

9 Wrzesień

Zmarł pan Jan Gutman i Bertram w Lubece, pani Vlesce, pan Mikołaj Neczel, Lemmeke Pruuesank. [134]

12 Wrzesień

Zmarł ojciec Paweł, przeor tego domu.

13 Wrzesień

Zmarł Egghert Wustranze, mieszczanin w Kołobrzegu, ze swoją żoną Hezeken.

14 Wrzesień

Zmarł brat Mikołaj Meszwerder, konwers tego domu.

15 Wrzesień

Zmarł ksiądz Mikołaj Brugehane, pleban w Darłowie i kanclerz księży, benefaktor i nasz przyjaciel przez wiele lat, ze swoimi siostrami Agatą i Małgorzatą. Zmarł pan Jan Clukow, Michał burmistrz w Trzebiatowie, Munster, Clawes Smelink.

20 Wrzesień

Zmarł ojciec Jan Gledenstede, mnich, kapłan i profes tego domu. Zmarł Henning, nasz kucharz [i] prebendarz, który wiernie służył naszemu domowi od wieku chłopięcego.

21 Wrzesień

Zmarł ojciec Mateusz, mnich [i] profes tego domu. [135]

³⁷ Schidlitz (Siedlce), obecnie dzielnica Gdańska; por. wpis w Lemcke 1919: 92, nr 1479: *Item obiit yn der Schiddelitze prope Gdansk quidam scultetus dictus Marcus, qui dedit domui xlij m. prut. exiles, pro cuius anima fideliter oretur, sicut promissum est ei et bene meruit.*

³⁸ Schivelbein (Świdwin), miasto w Nowej Marchii, gdzie założona została kartuzja w 1443 roku.

23 Wrzesień

Zmarł ojciec Henryk Dorre, wikariusz tego domu, lecz nie profes.

24 Wrzesień

Zmarła przestawna pani i pani Zofia, księżna tej ziemi, wielka dobrodziejka³⁹. Zmarł przestawny książę Eryk, książę tej ziemi⁴⁰. Zmarł brat Jan Vogelke, profes tego domu, który spędził 50 lat w zakonie.

25 Wrzesień

Zmarł Henryk de Sundis wyjątkowy benefaktor tego domu, który zbudował kościół, kaplicę i refektarz.

26 Wrzesień

Zmarł Mikołaj Sartoris z żoną Małgorzatą, nasz gość w Słupsku, i z księdzem Janem, kapłanem, ich synem.

28 Wrzesień

Zmarł Wolterus Oldach, rajca w Gdańsku, wielki benefaktor, i Elżbieta, jego druga żona⁴¹. Zmarł pan Tidericus Sukowe, doktor obojga praw. [136]

4 Październik

Zmarł ojciec Jan Parchem mnich [i] profes tego domu. Zmarła Sanna Slutowe z Trzebiatowa, która wiele ofiarowała klasztorowi.

6 Październik

Zmarł Hincze Wend, niegdyś burmistrz w Słupsku, tutaj pochowany, i Katarzyna, jego żona, wielcy benefaktorzy.

9 Październik

Zmarł Otto Werdermann w Słupsku z żoną. Zmarł Colemey, mieszczanin z Koszalina, od którego klasztor otrzymał znaczną sumę, zakupił czynsz, a tegoż wsparł znacznie podwójną dożywotnią rentą. Zmarł brat Jan, donat [i] konwers tego domu.

14 Październik

Zmarł ojciec Konrad Swake, przeor tego domu.

17 Październik

Zmarła Luninghesche w Gdańsku. Zmarła Katarzyna Schiremundes w Kamieniu. [137]

26 Październik

Zmarł ojciec Jan Mast, mnich tego domu.

31 Październik

Zmarła Małgorzata, żona Franciszka ze Słupska, wielka benefaktorka i pobożna wielbicielka tego domu. Wiele nam ofiarowała i dostarczyła. Zmarł Jakub Langhe z Lubeki.

³⁹ Zofia, żona księcia Bogusława IX, zm. w 1497 roku.

⁴⁰ Eryk I, król Danii, Szwecji i Norwegii w latach 1397–1439, zm. w 1459 roku.

⁴¹ Por. Simson 1913: 177; por. też zapiskę datowaną na 11 kwietnia.

1 Listopad

Zmarł pan Albert Hasenvoet rycerz z Kołobrzegu, z żoną swoją Metten, którzy ofiarowali 60 grzywien wiecznego czynszu.

10 Listopad

Zmarł pan Tomasz Swuchow ze Słupska.

15 Listopad

Zmarł brat Piotr Scheue, konwers tego domu.

16 Listopad

Zmarł czcigodny ojciec Jan de Hoya, pierwszy rektor tego domu.

18 Listopad

Zmarł Jan de Niden, donat tego domu.

19 Listopad

Zmarł Herbord Ellingsen i jego brat Jan.

20 Listopad

Zmarł brat Mikołaj z klasztoru Raj Maryi⁴².

21 Listopad

Zmarł ojciec Hartwicus, niegdyś przeor tego domu. [139]

24 Listopad

Zmarł brat Mattes, konwers tego domu.

26 Listopad

Zmarł ksiądz Jan Steen, pleban w Świdwinie. Zmarł ojciec Filip, przeor tego domu.

28 Listopad

Zmarł ojciec Marcin, wikariusz tego domu.

30 Listopad

Zmarł brat Jan Romelowe, konwers [i] profes tego domu.

2 Grudzień

Zmarł brat Marcin Reben, konwers tego domu. Zmarł Nickel, świecki gość⁴³ i krawiec.

4 Grudzień

Zmarł Wincenty Holk, burmistrz w Kołobrzegu, z żoną. Także Wincenty, jego syn ze swoją żoną Wobben. Także Hans Holk i jego siostra Ghese i ich syn.

6 Grudzień

Zmarł ojciec Kerstian Koslyn, przeor i profes tego domu. Zmarł Herman Swarte, donat i piekarz tego domu. [140]

⁴² Nicolas Metzener, kartuz z kartuzji położonej koło Gdańska (Raj Maryi), zm. w 1464 roku.

⁴³ W tekście łacińskim wyrażenie *hospes secularis*.

7 Grudzień

Zmarł jaśnie wielmożny książę Bogusław, pan tej ziemi, pochowany razem z nami⁴⁴. Zmarł ojciec Bartłomiej w Świdwinie, profes tego domu. Zmarł ojciec Leonard, mnich i profes tego domu.

8 Grudzień

Zmarł Tilse van deme Bernde z Lubeki.

10 Grudzień

Zmarł ojciec Henryk Ysermengher, wikariusz i senior tego domu.

12 Grudzień

Zmarł ojciec Jan Westual, przeor i profes tego domu.

13 Grudzień

Zmarł Henryk Blume z Lubeki. Zmarł wielbny ojciec Jan Schumaker, przeor tego domu w roku 1504. [141]

20 Grudzień

Zmarł brat Mikołaj Hakkebard, konwers [i] profes tego domu. Zmarł brat Piotr, konwers tego domu.

21 Grudzień

Zmarł ojciec Jan Graue, przeor tego domu.

24 Grudzień

Zmarł ojciec Henryk Parkentyn, mnich [i] profes tego domu.

29 Grudzień

Zmarł Claus Reymer z żoną.

Podsumowanie

Informacje zawarte w nekrologu są pozbawione kontekstu historycznego, albowiem przynoszą wiadomość najczęściej o imieniu (i niekiedy nazwisku) osoby, która była związana z kartuzami. Dopiero w uzupełnieniu z innymi dokumentami i zapiskami można dokładniej odtworzyć powiązania zakonników z otaczającym ich światem. Specyfika życia zakonnego kartuzów wykluczała ich z duszpasterstwa, jak czynili to – dla przykładu – franciszkanie lub dominikanie. Nie zamykała ich jednak całkowicie na innych ludzi, którzy szukali wsparcia religijnego w cichych murach kartuzji, co poświadcza się w źródłach pochodzących z innych późnośredniowiecznych klasztorów kartuzów rozrzuconych w Europie.

⁴⁴ Bogusław IX (ur. około 1407, zm. 7 grudnia 1446 roku), książę Pomorza, syn księcia Bogusława VIII.

Bibliografia

- BARTHOLD F.W. 1842. *Geschichte von Rügen und Pommern*, Bd. 3, Hamburg: Verlag Perthes.
- CANGE DU CH. 1887. *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, conditum a Carolo du Fresne, domino du Cange, auctum a monachis ordinis S. Benedicti cum supplementis integris D.P. Carpenteri, adalungii aliorum, suisque digessit G.A.L. Henschel, sequitur Glossarium Gallicum, tabula, indices auctorum et rerum, disserationes, editio nova aucta pluribus verbis aliorum scriptorium a Léopold Fauvre, Membre de la Société de l'Histoire de France et correspondant de la Société des Antiquaires de France, t. 8, Niort: L. Favre, Imprimeur-Éditeur.
- EIGENWILL R. 1987. Johann Christian Schöttgen – ein bedeutender sächsischer Historiker, *Jahrbuch zur Geschichte Dresdens* 23: 68–71.
- ERB A. 2013. Oelrichs, Johann Carl Konrad (1722–1798), [w:] *Biographisches Lexikon für Pommern*, Bd. 1, D. Alvermann, N. Jörn (hrsg.), Köln–Weimar–Wien: Böhlau Verlag, 208–211.
- GAUTSCH K. 1878. Der sächsische Geschichtsschreiber und Rector an der Kreuzschule zu Dresden M. Johann Christian Schöttgen, *Archiv für die sächsische Geschichte*, NF 4: 338–351.
- GROTEFEND H. 1892. *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*, Bd. 2, Abt. 1: Kalender der diöcesen Deutschlands, der Schweiz und Skandinaviens, Hannover: Hahn'sche Buchhandlung.
- GROTEFEND H. 1898. *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*, Bd. 2, Abt. 2: Ordenskalender. Heiligenverzeichnis. Nachträge zum Glossar, Hannover und Leipzig: Hahn'sche Buchhandlung.
- JANSEN F. 1933–1936. Studien am Kamminer Kalender, *Wichmann-Jahrbuch des Diözesangeschichtsvereins Berlin* 4/6: 14–61.
- KALICKI J. (red.) 2009. *Kronika kościoła Mariackiego w Darłowie* [tłum. A. Heinrich], Koszalin: Muzeum w Koszalinie.
- LAWRENCE C.H. 2005. Monastycyzm średniowieczny: Formy życia religijnego w średniowiecznej Europie Zachodniej, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- LEMCKE H. v. (hrsg.) 1875. Calendarium und Necrolog des Carthäuser-Klosters Marienkron bei Rügenwalde aus dem Liber Beneficiorum desselben Klosters, *Baltische Studien* AF 25: 116–141.
- LEMCKE H. v. (bearb.) 1919. *Liber beneficiorum Domus Corone Marie prope Rugenwold 1406–1528* (Quellen zur pommerschen Geschichte, V. 5), Stettin: Leon Sauniers Buchhandlung.
- MEDEM F. (opr.) 1835. Calendarium ecclesiae Cathedralis Caminensis, [w:] *Allgemeines Archiv für die Geschichtskunde des Preussischen Staates*, Bd. 18, L. v. Ledebur (hrsg.), Berlin–Posen–Bromberg: Druck und Verlang von E.S. Mittler, 97–117.
- PRÜMERS R. v. (hrsg.) 1877. Annalen des Klosters Colbatz, [w:] *Pommersches Urkundenbuch*, Bd. 1, Abt. 2, Stettin: In Commission von Th. von der Rahmer.
- RIEMER N. 2005. „Der Rabbiner” – Eine vergessene Zeitschrift eines christlichen Hebraisten, *PaRDeS. Zeitschrift der Vereinigung für Jüdische Studien e. V* 11: 37–67.
- RYMAR E. 1971. Opactwo cysterskie w Bierzwniku. Rozwój uposażenia i osadnictwa, *Przegląd Zachodniopomorski* 15(3), 37–62.
- RYMAR E. 1975. Kilka uzupełnień do genealogii książąt zachodniopomorskich w XV–XVI wieku, *Przegląd Zachodniopomorski* 2: 175–186.
- RYMAR E. 1983. Miejsce pochowania książąt pomorskich (XII–XVII w.), *Materiały Zachodniopomorskie* 29: 145–207.

- RYMAR E. 1996. Opactwo cysterskie w Mironicach k. Gorzowa, cz. 2, *Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny* 3: 57–69.
- RYMAR E. 2002a. Komandoria chwarszczańska templariuszy i joannitów (1232–1540), *Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny* 9: 11–36.
- RYMAR E. 2002b. *Biskupi, mnisi reformatorzy. Studia z dziejów diecezji kamieńskiej*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- RYMAR E. 2005. *Rodowód książąt pomorskich*, Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica.
- RYMAR E. 2010a. Klasztor chojeńskich augustianów, *Rocznik Chojeński. Pismo historyczno-społeczne* 2: 6–25.
- RYMAR E. 2010b. Franciszkanie drawscy na tle przedreformacyjnej parafii miejskiej Drawska, [w:] *Drawsko Pomorskie i okolice poprzez wieki. Studia i szkice*, E. Krasucki (red.), Szczecin: Wydawnictwo Kadruk, 7–20.
- SIMSON P. 1913. *Geschichte der Stadt Danzig*, Bd. 1, Danzig: A.W. Kafemann.
- SOLARSKA A. (red.) 2001. *Hugo Lemcke 1835–1925. Materiały z polsko-niemieckiego seminarium naukowego w Książnicy Pomorskiej 5 grudnia 2000*, Szczecin: Książnica Pomorska.
- ŚLIWIŃSKI B. (opr.) 2008. *Kronika oliwska. Źródło do dziejów Pomorza Wschodniego z połowy XIV wieku* [tłum. D. Pietkiewicz], Malbork: Muzeum Zamkowe w Malborku.
- WEIDENBACH A.J. 1855. *Calendarium historico-christianum medii et novi aevi*, Regensburg: Manz.
- WEHRMANN M. 1937. Die Begräbnisstätten der Angehörigen des pommerschen Herzogshauses, *Baltische Studien* 39: 100–118.
- WENDT E. 2004. *Stettiner Lebensbilder (= Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern. Reihe V, Bd. 40)*, Köln–Weimar–Wien: Böhlau, 351–353.
- WITKOWSKI R. 2004. Darłowo/Rügenwalde, [w:] *Monasticon Cartusiense*, Bd. 2, G. von Schlegel, J. Hogg (hrsg.), Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg, 768–772.
- WITKOWSKI R. 2011. *Predicare manibus. Zakon kartuzów w Europie Środkowej od początku XIV do połowy XVI wieku. Predicare manibus. The Carthusian Order in Central Europe from the Beginning of the Fourteenth to the Middle of the Sixteenth Century*, Vol. 1–2, Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg.
- WITKOWSKI R. (red.) 2012. *Sources on the History of the Carthusian Order in Central Europe*, Part 2: *Carthusian Necrologies*, Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg.
- WŁODARSKI Z. 1957. *Chronologia polska*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kartäuser aus Darłowo und ihre Verbindungen zur Umwelt

Zusammenfassung

Der Nekrolog des Kartäuserklosters in Darłowo (Rügenwalde), der zweimal vom pommerschen Historiker Hugo Lemcke veröffentlicht wurde, ist eine sehr wertvolle Quelle und zeigt die Kontakte zwischen den Mönchen und

der Welt. Unter den Begünstigten des Klosters befanden sich auch Vertreter der Herzogsfamilie, Bürger aus verschiedenen baltischen Städten, Vertreter ritterlicher Familien, Geistlichen und sogar Bauern. Dank des Nekrolog erfahren wir auch, wie viele Mönche im Kloster gelebt haben. Der Nekrologes aus dem Kartäuserkloster ist eine der wenigen Quellen im spätmittelalterlichen Pommern.

Tłumaczenie na język niemiecki Autora

Fundacja „Dziedzictwo” powstała w 1991 roku w Sławnie. Jej celem jest szeroko rozumiana ochrona zabytków archeologicznych ziemi sławieńskiej, a także ochrona krajobrazu kulturowego, którego częścią jest dziedzictwo archeologiczne. Działalność Fundacji polega na finansowaniu i organizacyjnym wspieraniu badań naukowych, publikowaniu i upowszechnianiu wyników tych badań, wspomaganiu działalności konserwatorskiej, współpracy z władzami lokalnymi w aktywnej ochronie dziedzictwa kulturowego i włączaniu go w życie społeczne mieszkańców, prowadzeniu działalności popularyzującej zabytki i krajobraz kulturowy oraz uczestnictwo w procesie wychowania dzieci i młodzieży z położeniem nacisku na kształtowanie świadomości historycznej i szacunku dla świadectw przeszłości.

Od 2002 roku Fundacja wydaje serię pn. „Historia i kultura ziemi sławieńskiej” podejmującą problematykę procesów historycznych, kulturowych i przyrodniczych kształtujących przeszłe i współczesne oblicze ziemi sławieńskiej. Wszystkie publikacje Fundacji Dziedzictwo dostępne są na stronie: www.archeo.edu.pl/dziedzictwo

* * *

Fundacja „Dziedzictwo”
ul. Mielczarskiego 7/5, 76-100 Sławno
www.archeo.edu.pl/dziedzictwo

ISBN: 978-83-947670-7-5

